

Σεμινάρια: “Πόλη και πολίτες:

Εμπειρίες, περιορισμοί και ευκαιρίες των συμμετοχικών διαδικασιών”

Σεμινάριο 3^ο: Τρίτη, 10 Νοεμβρίου 2020, 6μμ -8μμ

- 1. Συμμετοχή των πολιτών στην πολιτική συνοχής της ΕΕ. (Ειρήνη Ηλιοπούλου)*
- 2. Τα Όρια του Αστικού Πειραματισμού στην Πολιτική Συμμετοχή: Η Εμπειρία της Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου. (Γιώργος Χατζηνάκος)*
- 3. Κινηματική συμμετοχή: Το σπίτι της στατιστικής στο Βερολίνο. (Άρης Καλαντίδης)*

ΕΡΩΤΗΣΗ προς Άρη Καλαντίδη: Η υπηρεσία κατοικίας για την οποία μιλάτε είναι δημόσια ή δημοτική;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Στην περίπτωση του Βερολίνο τα δύο σχεδόν συμπίπτουν καθώς το Βερολίνο είναι και κρατίδιο και πόλη. Αν και πιο σωστό θα ήταν να διαχωρίσουμε ανάμεσα στο κρατίδιο-Βερολίνο και στο διαμέρισμα/δήμο Mitte.

ΕΡΩΤΗΣΗ προς Ειρήνη Ηλιοπούλου: Ποιοί προβληματισμοί υπάρχουν αν υπάρχουν από 2020 και μετά; Εκτός ΟΧΕ είπατε ΤΟΠΚΑΤ αν καταλαβα καλά; Παραδείγματα στην Ελλάδα από το δεύτερο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η νέα προγραμματική περίοδος θα εστιάσει, δίνοντας τα μεγαλύτερα ποσοστά των πόρων του ΕΤΠΑ και του Ταμείου Συνοχής, στην οικονομική στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής (πράσινη Ευρώπη), στην καινοτομία και την ψηφιοποίηση (έξυπνη Ευρώπη). Ωστόσο, η ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο και η βιώσιμη αστική ανάπτυξη, παραμένουν ως προτεραιότητες. Συνεχίζουν να στηρίζονται οι τοπικές αρχές ως βασικοί διαχειριστές των κονδυλίων και παραμένουν τα χρηματοδοτικά εργαλεία για τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη (βλ. προτεραιότητα ‘Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της’) με την πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων.

Από τα στοιχεία της αξιολόγησης του ΕΤΠΑ και του Ταμείου Συνοχής ως βασικό ζήτημα υπογραμμίζεται η πολυπλοκότητα στις διαδικασίες, οι χρονοβόροι και πολύπλοκοι έλεγχοι, οι καθυστερήσεις στις πληρωμές κα. Στόχος είναι αυτό να αλλάξει και οι διαδικασίες να γίνουν πολύ πιο ευέλικτες.

Εκτός από τις ΟΧΕ/ΒΑΑ, αναφέρθηκαν και στην ΤΑΠΤοΚ (Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων). Θα πρότεινα να δείτε αναλυτικά το παράδειγμα της Αρκαδίας, εδώ: <https://www.arkadia2020.gr/>

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Θα μπορούσε άραγε να υπάρξει μια νέα δομή οργανωμένης συμμετοχικότητας πέραν από κόμματα και ΜΚΟ που έχουν χάσει αρκετά την αξιοπιστία τους που να έχει ένα νέο *impract* στην κοινωνική αλλαγή; Θέλω να πω πως κάποιες δομές αυτοοργάνωσης έχουν μια βραχεία διάρκεια και δεν έχει δημιουργηθεί στην πραγματικότητα κάτι που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως ένας πιο "θεσμός".*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Αρης: Οι δημοτικές (και περιφερειακές) επιτροπές διαβούλευσης είναι μια τέτοια περίπτωση. Δυστυχώς σε πολλούς δήμους και περιφέρειες δεν λειτουργούν, αν και προβλέπονται από το νόμο.

Γιώργος: Αρχικά θα έλεγα ότι είναι λίγο γενίκευση ότι τα κόμματα και οι ΜΚΟ έχουν χάσει την αξιοπιστία τους. Με βάση ποια δεδομένα οδηγούμαστε σε αυτό το συμπέρασμα; Το κοινωνικο-πολιτιστικό πλαίσιο συμμετοχής διαφέρει, όχι μόνο από χώρα σε χώρα, αλλά και από πόλη σε πόλη. Υπάρχουν για παράδειγμα πολύ ενδιαφέροντα δεδομένα σχετικά με τα νέα 'κόμματα πλατφόρμες' (πχ. Barcelona en Comú), τα οποία έχουν αναπτύξει διάφορες δημοκρατικές και συμμετοχικές διαδικασίες στο πλαίσιο του νέου δημοτικισμού (municipalism). Αυτό που πρότεινα στην παρουσίαση μου είναι η νομοθέτηση και η ρύθμιση των 'συλλόγων γειτονιάς', οι οποίοι θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως τέτοιες δομές. Η διεθνής εμπειρία υπογραμμίζει το γεγονός ότι αυτές οι τοπικές δομές συμβάλουν ποικιλοτρόπως στη συμμετοχή των πολιτών στα αστικά κοινά και στην βιωματική οικειοποίηση της γειτονιάς.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Αστικός χώρος ως κοινωνικό εργαστήριο. Πόσο ανοιχτός είναι αυτός ο χώρος στην συμπερίληψη των ανηλίκων; Θα μπορούσε το σχολείο να αποτελέσει το κέντρο μιας μορφής ζωντανής αλληλεπίδρασης σε επίπεδο γειτονιάς;*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Αρης: Οι ανήλικοι (όπως και οι ηλικιωμένοι) συχνά είναι αποκλεισμένοι από τον αστικό χώρο, λόγω περιορισμένης προσβασιμότητας, ασφάλειας, κινητικότητας κ.λπ. Με αυτή την έννοια η συμπερίληψή τους σε συμμετοχικές διαδικασίες γίνεται ακόμη πιο επιτακτική. Στο Βερολίνο μελετώ συγκεκριμένες προσπάθειες συμπερίληψης ανηλίκων στον σχεδιασμό παιδικών χαρών και πάρκων. Έχω δει και δουλειές, κυρίως με

καλλιτέχνες, που δουλεύουν με παιδιά για στον σχεδιασμό. Η μεγαλύτερη δυσκολία όμως είναι να συμπεριληφθούν οι ηλικίες 15-20 - για ευνόητους λόγους.

Γιώργος: Το σχολείο αδιαμφισβήτητα μπορεί να αποτελέσει μία μορφή 'ζωντανής' αλληλεπίδρασης σε επίπεδο γειτονιάς. Στην Ελλάδα μπορούμε να ανατρέξουμε στο πιλοτικό πρόγραμμα «Ανοιχτά Σχολεία στη Γειτονιά». Στη διεθνή εμπειρία παρατηρούμε την ίδια τάση. Το πως δηλαδή το σχολείο και η σχολική αυλή μπορούν να αποτελέσουν μία επέκταση του δημόσιου χώρου (βλ [Patios Escolares Abiertos al barrio/](#) Βαρκελώνη). Ένα ενδιαφέρον πρόγραμμα αναπτύχθηκε και εφαρμόζεται από την ομάδα [Equal Saree](#), η οποία έχει αναπτύξει μία μεθοδολογία συμμετοχικού σχεδιασμού με έμφυλα κριτήρια και τις αρχές της συμπερίληψης (βλ: [El pati de l'escola en igualtat](#) / Η σχολική αυλή ένας χώρος ισότητας). Η διαφορά εδώ είναι ότι αυτές οι πρωτοβουλίες και δράσεις έχουν αποκτήσει έναν πιο μόνιμο χαρακτήρα και αρκετές χρηματοδοτούνται κεντρικά από την τοπική κυβέρνηση (Generalitat). Επίσης, οι διαδικασίες σχετικά με την πρόσβαση 'ειδικών' στο σχολείο είναι αρκετά απλοποιημένες. Σχετικά με την δική μας εμπειρία στη Θεσσαλονίκη, η ομάδα μας έχει καταφέρει να εξασφαλίσει μία παράτυπη άδεια, με την οποία έχουμε πραγματοποιήσει αρκετά εργαστήρια και διάφορες δράσεις στο 4ο Ιωαννίδειο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης, το οποίο βρίσκεται στη γειτονιά μας. Για παράδειγμα έχουμε κάνει ένα σεμινάριο στα παιδιά με σκοπό να μάθουν να φυτεύουν σπόρους σε μπαξέ και έχουμε αναβιώσει ένα καρναβάλι το οποίο σύμφωνα με τη βιβλιογραφία γινόταν στην περιοχή μας τον προηγούμενο αιώνα. Η συνεργασία μας είναι πάρα πολύ παραγωγική, αλλά βασίζεται στο πολύ σοβαρό διεπιστημονικό μας πρόσωπο και στις διαπροσωπικές μας σχέσεις.

Το σχολείο στη δική μας προσέγγιση αποτελεί έναν πάρα πολύ σημαντικό cultural asset. Με βάση αυτή την εμπειρία μου, αλλά και μέσα από την συμμετοχή μου στα 'Μαθητικά Συνέδρια' που διοργανώνονται από το ΚΠΕ Ελευθερίου Κορδελιού κάθε χρόνο, θα μπορούσα να πω ότι τα παιδιά στο σχολείο όχι μόνο αναγνωρίζουν και έχουν επίγνωση για το που και το πως ζουν, αλλά και έχουν έτοιμες λύσεις για αρκετά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη τους. Για αυτό τον λόγο θα πρέπει να κάπως να τους δώσουμε την ευκαιρία να εκφραστούν και να ακουστούν μέσα από συλλογικές διαδικασίες (βλ [εδώ](#)).

Ειρήνη: Στο πρώτο σεμινάριο, είδαμε παραδείγματα συμμετοχικού σχεδιασμού σε/για σχολεία, από την ομάδα commonspace. Ωστόσο, έχω υπόψη δύο ακόμα παραδείγματα εμπλοκής μαθητών δύο διαφορετικών σχολείων για τον συμμετοχικό σχεδιασμό της άμεσης «γειτονιάς» τους. Πρόκειται για την παρέμβαση «το σχολείο έξω από το σχολείο» (<http://www.polis2.thisisathens.org/paremvaseis/to-scholeio-exo-aro-to-scholeio-v-kyklos/>), με τη συμμετοχή του 35ου Δημοτικού Σχολείου Αθήνας στην οδό Κωλέττη 34 και την παρέμβαση «Jam Road»

(<http://www.polis2.thisisathens.org/paremvaseis/2113/>),

με τη συμμετοχή του 15ου Λυκείου Κυψέλης. Και οι δύο παρεμβάσεις έγιναν με την πρωτοβουλία κατοίκων της κάθε γειτονιάς, οι οποίοι κάλεσαν τα σχολεία σε συμμετοχικές διαδικασίες, στο πλαίσιο του προγράμματος «This is Athens - POLIS», με τη χρηματοδότηση του Δήμου Αθηναίων (2018 - 2020). Το σοβαρό πρόβλημα εδώ είναι πώς δεν υπάρχει κανένα σχέδιο βιωσιμότητας και συντήρησης των παρεμβάσεων μετά από κάποιο χρονικό διάστημα και ενδέχεται δύο παρεμβάσεις συμμετοχικού σχεδιασμού με τη συμβολή των σχολείων για τη γειτονιά, απλά να ξηλωθούν.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Είναι ενδεικτικό της σχέσης πολίτη-κράτους πως στο ΣτΣ ήταν αρκετο να καταλάβουν το φανταστικό χώρο και τη δυνατότητα του , για την ενεργοποίηση του και την αξιοποίηση του. Στην Αθήνα μην ξεχνάμε ότι το κράτος εκχώρησε το Εμπρός στο ΤΑΙΠΕΔ, παρόλο που είναι κηρυγμένο διατηρητέο και ως κτίριο και ως χρήση. Εδώ δλδ επρεπε να υπερασπιστούμε τα απολύτως βασικά καταρχήν απέναντι σε ένα κρατικό ΤΙΝΑ και εύλογα η σχέση με το κράτος ξεκίνησε με δυσπιστία.*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Αρης: Η δυσπιστία προς το κράτος έχει κάθε λόγο ύπαρξης, και στην Αθήνα και στο Βερολίνο. Η πολιτεία σπάνια στάθηκε στο πλευρό τέτοιων πρωτοβουλιών, τις οποίες συνήθως τις εκλαμβάνει ως ανταγωνιστικές - που άλλωστε είναι. Το ενδιαφέρον στο Βερολίνο είναι πώς οι ακτιβιστές χρησιμοποίησαν προς όφελός τους “ρωγμές” και αντιφάσεις ή και σύγκρουση συμφερόντων ανάμεσα σε κρατικές ή παρα-κρατικές δομές: δήμος, κρατίδιο, εθνικό κράτος, υπηρεσία ακινήτων, υπηρεσία κατοικίας. Επίσης ήξεραν να φτιάχνουν και να συντηρούν συμμαχίες με άτομα μέσα σε αυτές τις δομές.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Η εμπειρία της Σβώλου έχει άλλους "μιμητές" σε άλλες γειτονιές/συνοικίες της Θεσ/νίκης;*

Γιώργος: Αυτή η ερώτηση είναι πολύ σημαντική και μας απασχολεί εδώ και χρόνια, καθώς ήταν ένας από τους πρώτους στόχους της Πρωτοβουλίας το 2014. Σε ένα από τα πρώτα μας κείμενα έχουμε γράψει: “[Μέσα από την δράση μας] θέλουμε να προκαλέσουμε μία μορφή ντόμινο, το οποίο θα διευρύνεται από το ένα δρώμενο στο άλλο και θα εξαπλωθεί σε όλες τις Γειτονιές της πόλης, συμπαρασύροντας την ιστορία αυτής της πόλης σε μία καινούργια εποχή συμμετοχής και αλληλεγγύης, ενδυναμώνοντας παράλληλα τους κοινωνικούς δεσμούς. Όλα αυτά, σεβόμενοι πάντα την πολυμορφία και τη διαφορετικότητα μας και δημιουργώντας μία καινούργια σχέση με τον δημόσιο χώρο” (βλ: [εδώ](#)).

Η λέξη 'μιμητής' έχει δύο σκέλη. Ίσως το πρώτο εμπεριέχει μια μορφή αποστείρωσης. Αυτό που ο Χάρβει (1989) χαρακτηρίζει ως 'σειριακή πολιτισμική αναπαραγωγή'. Εμείς κατά μία έννοια μεταφέραμε ένα συλλογικό τραπέζι από μία χώρα σε μία άλλη. Το δεύτερο σκέλος, που είναι αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η έμπνευση. Δηλαδή το πως 'μιμηθήκαμε' κάποια στοιχεία μιας 'άγνωστης' πολιτισμικής πρακτικής από ένα άλλο μέρος του κόσμου και τα προσαρμόσαμε στις δικές μας ανάγκες, δημιουργώντας μία καινούργια αφήγηση στη πόλη.

Υπήρξαν προσπάθειες να γίνουν παρόμοιες δράσεις σε άλλες γειτονιές (πχ Ντεπώ, Σταυρούπολη). Αν και ως ομάδα προσπαθήσαμε να μεταδώσουμε την εμπειρία μας μέσα από σεμινάρια, αυτές δεν απέδωσαν καρπούς. Αυτό οφείλεται σε διαφορετικούς λόγους. Πρώτα από όλα οι δράσεις που πραγματοποιούμε στη γειτονιά απαιτούν πάρα πολλές ώρες απλήρωτης ατομικής και συλλογικής εργασίας. Θεωρούμε τους εαυτούς μας ως δρώντα υποκείμενα. Το Δείπνο της Άνοιξης για παράδειγμα προετοιμάζεται επί 5 μήνες. Αντίστοιχα, για το Πάρκο Τσέπης έχουμε αφιερώσει πάρα πολλές ώρες χειρωνακτικής εργασίας: καθαρίζοντας, σκάβοντας, χτίζοντας, μεταφέροντας οικοδομικά υλικά, κόβοντας ξύλα, βάζοντας τοίχους, σκαρφαλώνοντας και ουτω καθεξής. Παράλληλα έχουμε διαμορφώσει μετά από επτά χρόνια ένα μεγάλο δίκτυο ανθρώπων, οργανώσεων και φορέων. Θα ήθελα να τονίσω ότι η μεγάλη επιτυχία της ομάδας είναι ότι διαθέτει ένα πάρα πολύ πλούσιο και δραστήριο ανθρώπινο κεφάλαιο, με μεγάλη γκάμα ιδεών, αλλά και αποφασιστικότητα στο να μετουσιώνει αυτές τις ιδέες σε πράξη. Όπως ανέφερα στην παρουσίαση μου, η μελέτη περίπτωσης παρουσιάζει χαρακτηριστικά ακτιβιστικής και αμεσο-δημοκρατικής πολιτικής συμμετοχής. Επίσης, έχει διαμορφωθεί ένα πολύ συμπαγές διαχειριστικό πλαίσιο λήψης αποφάσεων. Η ομάδα έχει συγκεκριμένη εσωτερική οργάνωση και έχει συνδιαμορφώσει διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας. Όλα αυτά δεν είναι εύκολη υπόθεση. Φανταστείτε ότι πολλές από τις συνελεύσεις μας μπορούν να κρατήσουν μέχρι και 4-5 ώρες. Παρόλα αυτά η πολιτική συμμετοχή μετουσιώνεται σε πράξη ουσιαστικά μέσα από τα συλλογικά όργανα της Πρωτοβουλίας (συνέλευση). Αυτό είναι το 'κοινωνείν' που αναφέρει η σχετική βιβλιογραφία για τα κοινά (commons).

Ως Γεωγράφος όμως, θα έλεγα ότι στις πόλεις υπάρχει ένα πολύ ενδιαφέρον μωσαϊκό διαφορετικών και αχαρτογράφητων πολιτισμικών πρακτικών που περιέχουν στοιχεία ακτιβιστικής και αμεσο-δημοκρατικής πολιτικής συμμετοχής. Συλλογικά τραπέζια γίνονταν στη περιοχή της Πυλαίας, πριν από το δικό μας αστικό πείραμα, πρόσφατα "[κάτοικοι «υιοθέτησαν» εγκαταλελειμμένο οικόπεδο και το μετέτρεψαν σε υπαίθριο καφενείο](#)" στην Καλαμαριά, ενώ Ομάδες Προφορικής Ιστορίας συλλέγουν τη συλλογική μνήμη σε όλη την χώρα (βλ. [εδώ](#)). Με αυτή τη λογική, θα έλεγα ότι **ναι** υπάρχουν 'μιμητές' σε κάθε πόλη, γειτονιά, πλατεία και δρόμο. Στα κέντρα όλων των πόλεων, καθώς και στα προάστια τους. Στις φωτεινές και σκοτεινές πτυχές της κάθε μητρόπολης. Για σχετικά παραδείγματα μπορούμε να ανατρέξουμε στα παγκόσμια

δίκτυα πόλεων και καλών πρακτικών (πχ [eutropan](#), [shareable](#), [nethood](#), [city tool box](#) κλπ.). Αυτό που παρατηρούμε είναι ότι κάποιες πολιτισμικές πρακτικές που έχουν μία πολύ συγκεκριμένη αξία για την ζωή των κατοίκων της πόλης, συχνά μένουν ξεχασμένες από τις κυρίαρχες αφηγήσεις των φορέων χάραξης της πολιτικής. Εδώ η σχετική βιβλιογραφία είναι κατατοπιστικότερη. Ο επιστημονικός μας στόχος λοιπόν είναι να φωτίσουμε αυτές τις ξεχασμένες και περιθωριοποιημένες πτυχές της αστικής ζωής με σκοπό να τις δώσουμε νέα υπόσταση και ταυτότητα. Αυτή η προσέγγιση μας δίνει τη δυνατότητα να ανακαλύψουμε νέους ευφάνταστους τρόπους με τους οποίους θα ξανασχεδιάσουμε την πόλη ως κοινό αγαθό. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να κάνω μία πολύ σημαντική παρατήρηση. Κάθε παρέμβαση στον αστικό ιστό ενεργοποιεί διαφορετικές διαδικασίες και διεργασίες. Εδώ εντοπίζουμε πρόσφατα εγχειρήματα που προωθούν μέσα από τη ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση του κενού αστικού χώρου πρακτικές 'βιώσιμης' επιχειρηματικότητας. Θα τολμήσω να πω ότι, τα όρια μεταξύ αστικού εξευγενισμού και ακτιβιστικής πολιτικής συμμετοχής είναι πολύ λεπτά. Για αυτό κάθε παρέμβαση πρέπει να γίνεται όχι μόνο με αρχές συμπερίληψης, αλλά και διαθεματικά κριτήρια.

ΕΡΩΤΗΣΗ προς Άρη Καλαντίδη: Μια διευκρίνιση θα ήθελα από τον κ. Καλαντίδη, γιατί οι πολίτες για τον δήμο δεν νοούνται ως stakeholders;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Πιστεύω πως η λέξη stakeholder υποτιμά τον πολίτη. Η προέλευσή της είναι από τις business studies που διαχωρίζει ανάμεσα στους μετόχους (shareholders, δηλ. τους "ιδιοκτήτες" της εταιρείας) και τους άλλους ενδιαφερόμενους (stakeholders, δηλ. όσους έχουν συμφέροντα στην εταιρία χωρίς να είναι συνιδιοκτήτες). Θεωρώ πολύ υποτιμητικό για τους πολίτες να θεωρούμε πως απλά "έχουν συμφέροντα" στην πόλη. Η πόλη, η κοινωνία και η δημόσια σφαίρα είναι οι πολίτες. Ένας δήμος ή ένα κράτος που θεωρεί τους πολίτες stakeholders τους αφαιρεί την ιδιότητα της πολιτικότητας (citizenship). ("Of the people, by the people, for the people" που είπε και ο Λίνκολν στο Gettysburg το 1863.)

ΕΡΩΤΗΣΗ προς Ειρήνη Ηλιοπούλου: Τι πήγε λάθος στην πρώτη φάση των NGO ωστε να αλλάξουν πολιτική προς την κλιμακα του Πολιτη;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Για να οριοθετήσουμε κάπως την ερώτηση, που ανοίγει μεγάλη συζήτηση, ας σταθούμε εδώ στο πώς αξιολόγησε η ίδια η ΕΕ την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση, σύμφωνα με την Έκθεση Αξιολόγησης της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης (Θεματικό Τμήμα Β: Διαρθρωτικές Πολιτικές και Συνοχή) για την πολύ-επίπεδη διακυβέρνηση:

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/514004/IPOL-REGI_ET%282014%29514004_EN.pdf

Σύμφωνα με την Έκθεση (2013) αλλά και αναφορές από το 2006 κι έπειτα, η συμμετοχή και η επιρροή των φορέων της κοινωνίας των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων είναι περιορισμένη κατά την πρώτη περίοδο στην οποία αναφέρθηκε (1989-2006), καθώς δεν υπάρχουν οι απαραίτητοι πόροι για τη συμμετοχή, κάτι που επιδεινώνεται από την πολυπλοκότητα των κανόνων της πολιτικής συνοχής. Έτσι, στην επόμενη περίοδο, δίνεται μεγαλύτερη προτεραιότητα στην πρωτοβουλία των κοινοτήτων και στην τοποκεντρική ανάπτυξη, για την οποία υπάρχουν συστάσεις από την αξιολόγηση της πρώτης περιόδου (βλ. Barca, 2009)

https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf

Με λίγα λόγια, θα λέγαμε ότι στην πρώτη περίοδο αξιολογείται ως αδύναμη η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στη λήψη αποφάσεων και στην υλοποίηση των σχεδίων και συστήνονται μηχανισμοί για ευρύτερες συναινέσεις, ευρύτερες συμμετοχές και μία πιο «από τα κάτω» προσέγγιση. Οι ΟΧΕ/ ΒΑΑ και η ΤΑΠΤοΚ είναι σε αυτό το πνεύμα

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IP0211&from=EN>

ΕΡΩΤΗΣΗ: Παρά τη θεσμοθέτηση συμμετοχικών διαδικασιών σε διάφορα ευρωπαϊκά ή εθνικά έργα, οι συμμετοχικές διαδικασίες συχνά στην πράξη είναι υποτυπώδεις ή και προσχηματικές. Έχει υπάρξει κάποιο σχόλιο από την επιστημονική κοινότητα ή τα κοινωνικά κινήματα, καθώς και προτάσεις για το ποια στοιχεία πρέπει να περιέχει μια διαβούλευση ώστε να είναι ουσιαστική;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Ειρήνη: Στοιχεία μπορεί να αντλήσει κανείς από την Ειδική Έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου (2019), η οποία αξιολογεί το κατά πόσον οι δημόσιες διαβουλεύσεις της Επιτροπής προσέγγισαν αποτελεσματικά τους πολίτες, μέσα από ανάλυση διαβουλεύσεων, έρευνα αντίληψης των συμμετεχόντων πολιτών σε διαβουλεύσεις και επιτροπή εμπειρογνομώνων. Δείτε εδώ:

https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR19_14/SR_Public_participation_EL.pdf

Ακόμη, δείτε εδώ την Έκθεση του Open Government Partnership για την αξιολόγηση της Ανοιχτής Διακυβέρνησης:

<https://www.opengovpartnership.org/campaigns/global-report/#downloads>

Για την Ελληνική Εμπειρία, βρίσκουμε στοιχεία στη δημοσιευμένη εργασία «Ανοικτή Διακυβέρνηση: Μέθοδοι και εργαλεία αξιολόγησης δημόσιας διαβούλευσης» από τον σπουδαστή στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, Φώτη Πανάγο (2014). https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/22/034/1757.pdf

Εκεί βλέπουμε και μία ανάλυση των ερωτηματολογίων που απευθύνθηκαν στους πολίτες για την αξιολόγηση των δημόσιων διαβουλεύσεων μέσω orengon.gr

ΕΡΩΤΗΣΗ: Θεωρείτε ότι τελικά οι κοινωνικές πρωτοβουλίες πολιτών μπορούν να αντικαταστήσουν τοπικές κοινωνικές πολιτικές; Για παράδειγμα, η περίπτωση φιλοξενίας προσφύγων σε καταλήψεις είχαν ή έχουν μακροπρόθεσμο θετικό αποτέλεσμα; Μήπως τελικά εξαρτάται από την παρέμβαση-στήριξη του κράτους; Και τελικά, μήπως αυτές οι επιτυχημένες πρωτοβουλίες πολιτών αφορούν περισσότερο πολιτιστικά δρώμενα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Αρης: Προσωπικά δεν θεωρώ πως οι κοινωνικές πρωτοβουλίες πολιτών μπορούν να αντικαταστήσουν τις τοπικές πολιτικές ούτε πως πρέπει να το κάνουν. Μην ξεχνάμε πως υπάρχουν και πρωτοβουλίες που κάνουν ακριβώς το αντίθετο: τρομοκρατούν τους πιο ανήμπορους. Επειδή όμως δεν υπάρχει μια "ιδανική πολιτεία" (σε αυτό βάζω και τον δήμο) που να μπορεί να καλύπτει όλες τις ανάγκες, και επειδή τη δημοκρατία δεν την ασκούμε μια φορά στα 4-5 χρόνια, έχει σημασία να συνυπάρξουν κοινωνικές πολιτικές, σε διάφορες κλίμακες, και πρωτοβουλίες πολιτών.

Γιώργος: Αυτή η ερώτηση είναι πάρα πολύ καλή, αλλά και αρκετά σύνθετη. Θα έλεγα ότι οι τοπικές κοινωνικές πολιτικές πρέπει αρχικά να μπορούν να ανταποκρίνονται στα στις τοπικές ιδιαιτερότητες: τα κοινωνικο-πολιτιστικά και οικονομικά πλαίσια, και να υπάρχει η δυνατότητα προσαρμογής τους στις ανάγκες των κοινωνικών πρωτοβουλιών, μέσα από συγκεκριμένες και απρόσωπες διαδικασίες. Αυτό δηλαδή που δεν συμβαίνει σε υποδείγματα αστικών πολιτικών που κατά την γνώμη μου προωθούν αρκετά επιφανειακά όρους όπως βιωσιμότητα, ανθεκτικότητα, δημιουργικότητα κ.ο.κ. Πιστεύω ότι η έλλειψη πλαισίου συμμετοχής στη διαχείριση των αστικών κοινών δεν επιτρέπει τη καλλιέργεια μιας πιο συμμετοχικής πολιτικής κουλτούρας. Η έλλειψη αυτή είναι που οδηγεί ορισμένες φορές κάποιες κοινωνικές πρωτοβουλίες να αντικαθιστούν τον κρατικό μηχανισμό. Επίσης, υπάρχουν πάρα πολλές περιπτώσεις που η επιτυχία μιας ομάδας χαρακτηρίζεται από πρακτικές που δεν αναγνωρίζονται επίσημα από το ελληνικό κράτος. Υπάρχουν περιπτώσεις υποστήριξης, ανοχής αλλά και καταστολής.

Σχετικά με το δεύτερο σκέλος της ερώτησης θα έλεγα πως όχι. Οι επιτυχημένες πρωτοβουλίες πολιτών δεν αφορούν μόνο πολιτιστικά δρώμενα. Για μένα οι ποικιλόμορφοι κοινωνικοί 'χώροι' που έχουν αναπτυχθεί ως απάντηση στην οικονομική κρίση, όπως οι αυτο-οργανωμένες δομές υγείας, τα ελευθεριακά σχολεία, η ΒΙΟ.ΜΕ, οι φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, οι νέες καταναλωτικές κοπερατίβες, το κίνημα κατά των ιδιωτικοποιήσεων των φυσικών πόρων, το κίνημα κατά των πλειστηριασμών κλπ. είναι επίσης επιτυχημένες πρωτοβουλίες πολιτών και μάλιστα με μακροπρόθεσμα θετικά αποτελέσματα. Βέβαια το πως ορίζεται η 'επιτυχία' και το 'μακροπρόθεσμο θετικό αποτέλεσμα' έχει να κάνει σε σχέση με την οπτική που προσεγγίζουμε την κοινωνική πραγματικότητα. Νομίζω ότι αντικειμενικός ορισμός της 'επιτυχίας' σε μία κοινωνικά κατασκευασμένη 'αστική συνθήκη' δεν υπάρχει. Οπότε ο ορισμός της επιτυχίας αρχικά εμπίπτει σε υποκειμενικούς, ταξικούς και ιδεολογικούς παράγοντες. Οπότε δεν μπορώ να απαντήσω σχετικά με το άμα **η περίπτωση φιλοξενίας προσφύγων σε καταλήψεις είχαν ή έχουν μακροπρόθεσμο θετικό αποτέλεσμα**. Αφενός, το φαινόμενο των καταλήψεων είναι ένα πάρα πολύ σύνθετο και δεν μπορεί να απαντηθεί μέσα σε λίγες γραμμές. Όχι μόνο διαφέρει από χώρα σε χώρα, αλλά και από περίπτωση σε περίπτωση. Αφετέρου, θα ήθελα να σημειώσω ότι δεν γνωρίζω ποιο είναι το μακροπρόθεσμο σχέδιο σχετικά με τους πρόσφυγες. Αλλά ας μείνουμε στο σήμερα και σε μερικά στοιχεία, καθώς η φωτιά της Μόριας καίει ακόμα. Στο νέο καταυλισμό στο Καρά Ντεπέ της Μυτιλήνης ζουν 8515 άνθρωποι σε 300 εκτάρια και μέσα σε σκηνές των 10 ατόμων (έχουν συνολικά 374 τουαλέτες). Όλα αυτά μέσα σε περίοδο πανδημίας (210 κρούσματα στις 9 Οκτωβρίου 2020). Τέλος, σε μια συγκυρία γενικότερης όξυνσης της στεγαστικής επισφάλειας, οι εκκενώσεις πολλών καταλήψεων έγιναν μέσα από τακτικές επίδειξης δύναμης και αυταρχισμού (βλ GCR, 2019; ΕΛΕΔΑΠ, 2019). Μιλάμε για την περίοδο που ο κυβερνητικός εκπρόσωπος απαντούσε σε ερώτηση σχετικά με την αστυνομική επιχείρηση με το τη φράση «η ασφάλεια των πολιτών ήταν κύρια προεκλογική μας δέσμευση» (στον Αντι1), και συνδικαλιστής της ΕΛ.ΑΣ παρομοίασε τις επιχειρήσεις με «ηλεκτρική σκούπα», αποκαλώντας πρόσφυγες και αλλυλέγγους ως «σκουπίδια» και «σκόνη». Το αποτέλεσμα της κρατικής πολιτικής ήταν, κάποιοι πρόσφυγες να μεταφέρθουν πίσω σε κέντρα κράτησης, κάποιοι να απελαθούν και κάποιοι να μείνουν άστεγοι στην πλατεία Εξαρχείων. Μερικοί από τους τελευταίους βρήκαν καταφύγιο σε σπίτια αλληλέγγυων πολιτών (βλ: εδώ). Η έμπρακτη αλληλεγγύη είναι μορφή πολιτικής συμμετοχής. Στην τελευταία περίπτωση μάλιστα βλέπουμε το πως πρωτοβουλίες πολιτών μπορούν να αντικαθιστούν την κρατική πολιτική τουλάχιστον, προβάλλοντας ένα πιο ανθρώπινο πρόσωπο. Το ίδιο σκηνικό επαναλήφθηκε και φέτος με πρόσφυγες, που αν και έφυγαν τον Ιούνιο από το Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης της Μόριας με εξασφαλισμένη άδεια παραμονής, σε περίοδο πανδημίας έμειναν άστεγοι στη πλατεία Βικτωρίας. Υπάρχει άραγε η δυνατότητα πρόσβασης των

προσφύγων σε αξιοπρεπείς στεγαστικές λύσεις, οι οποίες θα μπορέσουν να επιτρέψουν την μακροπρόθεσμη ένταξη τους στην τοπική κοινωνία; Σύμφωνα με άρθρο της Εφ.Συν στις [08.08](#) «λιγότερο από το 4% του προσφυγικού πληθυσμού έχει πάρει επιδότηση ενοικίου από τις αρχές του 2018 ενώ, από τους 11.000 που το δικαιούνται, λιγότεροι από 2.500 έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα HELIOS, σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση της οργάνωσης Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο (RSA)» (βλ: [και εδώ](#)).

ΕΡΩΤΗΣΗ: Υπάρχει κάποια αποτίμηση των μέχρι σήμερα συμμετοχικών διαδικασιών στην Ελλάδα, καθώς και αν υπάρχει κάποια διάχυση αυτής της συμμετοχικής εμπειρίας και κουλτούρας στους δήμους, τις περιφέρειες και τα υπουργεία που ενεπλάκησαν σε αυτές, όσον αφορά το σύνολο των έργων τους και όχι μόνο αυτών που απαιτούν θεσμικά την διεξαγωγή συμμετοχικών διαδικασιών;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Γιώργος:

Το ζήτημα εδώ είναι ότι γενικότερα δεν υπάρχουν διαθέσιμες επιστημονικές εκδόσεις οι οποίες χρηματοδοτούνται σε επίπεδο δήμου. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η ελληνική πόλη δεν προωθεί την κοινωνική έρευνα. Έτσι η διαθέσιμη γνώση είναι πολύ περιορισμένη. Όσο λειτουργούσε ο ΟΡ.ΘΕ για παράδειγμα στη Θεσσαλονίκη, υπήρξαν διάφορες εκδόσεις που βασίζονταν σε πραγματικά δεδομένα. Κατά την γνώμη μου η πιο ενδιαφέρουσα πλατφόρμα συλλογής δεδομένων είναι ο [Κοινωνικός Ατλαντας της Αθήνας](#). Τέτοιες προσπάθειες πρέπει να ανθίσουν σε κάθε πόλη της Ελλάδας. Υπάρχει ένα ευρύτερο ζήτημα γενικά με την πρόσβαση σε αστικά δεδομένα και την χρηματοδότηση της κοινωνικής έρευνας. Κατά κύριο λόγο υπάρχουν κάποια report από τα Γραφεία Αστικής Ανθεκτικότητας της Αθήνας (πχ [πολιτισμός, συμμετοχή](#)) και της Θεσσαλονίκης ([εδώ](#)). Μία ενδιαφέρουσα ερώτηση θα μπορούσε να ήταν, το κατά πόσο οι πολίτες της Αθήνας ή της Θεσσαλονίκης είναι ενήμεροι/ες σχετικά με την λειτουργία και το παραχθέν έργο αυτών των Γραφείων. Γνωρίζουν ό,τι η πόλη τους ανήκει στο δίκτυο των 100 Ανθεκτικών Πόλεων (100 Resilient Cities) του Ιδρύματος Rockefeller ή τι σημαίνει ανθεκτικότητα;

ΕΡΩΤΗΣΗ: Δεν μου είναι σαφές γιατί η θεσμισμένη διαβούλευση δεν εμπεριέχει συγκρούσεις.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Αρης: Βεβαίως και εμπεριέχει συγκρούσεις η θεσμισμένη διαβούλευση. Θα έλεγα πως είναι χαρακτηριστικό της. Αλλά η διαβούλευση, όπως λέει και η λέξη, βασίζεται

κατ'αρχήν στον διάλογο και στη διαπραγμάτευση. Αντίθετα ο ρόλος μιας κατάληψης και των ακτιβιστικών δράσεων γενικά, είναι κατ'αρχήν μια αυτονομημένη δράση ή και επίθεση που μπορεί να καταλήξει ή όχι στο τραπέζι του διαλόγου.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Θα ήθελα να ρωτήσω ποια νομίζετε ότι είναι τα κίνητρα που μπορούν να ωθήσουν τους πολίτες να γίνουν "ενεργοί"; Και επίσης υπάρχει κάποιο κοινό πλαίσιο σύνδεσης μεταξύ των γειτονιών της πόλης;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Αρης: Εδώ νομίζω πως ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι καθοριστικός. Χρειάζεται θεσμικό πλαίσιο που να κατανοεί τη συμμετοχή ως δικαίωμα των πολιτών, όχι πολυτέλεια ή παραχώρηση της πολιτείας. Από αυτό το δικαίωμα προκύπτει και η υποχρέωση της πολιτείας να παρέχει στους πολίτες την πρόσβαση στο δικαίωμα. Όπως είπα παραπάνω, αυτή τη στιγμή οι περισσότεροι δήμοι δεν έχουν καν ενεργοποιήσει αυτό που προβλέπει ο νόμος, τις δημοτικές επιτροπές διαβούλευσης. Επίσης για μένα το ζήτημα της διαφάνειας είναι κεντρικό. Οι πολίτες πρέπει να απαιτούν αντικειμενική πληροφόρηση και διαφάνεια για τις ενέργειες της πολιτείας.

Γιώργος: Συμφωνώ με τον Άρη. Ο ρόλος της αυτοδιοίκησης είναι καθοριστικός. Η πόλη κατά την γνώμη μου πρέπει να αποκτήσει μεγαλύτερη αυτονομία, σχετικά με την λήψη αποφάσεων σε θέματα που αφορούν το σχέδιο πόλης, την διαχείριση των Πόρων Κοινής Δεξαμενής ([δες εδώ](#)), την διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και γαστρονομικής ταυτότητας και ουτω καθεξής. Αυτό απαιτεί την εφαρμογή μιας νέας φιλοσοφίας σχετικά με τη διαχείριση του αστικού χώρου σε πανελλαδικό επίπεδο. Από το 2016 έχουμε προτείνει τη δημιουργία ενός κεντρικού Δημοτικού φορέα που θα ενσωματώσει όλες τις σχετικές αρμοδιότητες για τη δημιουργία κινήτρων συμμετοχής στους πολίτες, μέσα από πολιτιστικές δράσεις και συνεργασίες. Επίσης έχουμε ζητήσει την ενίσχυση του ρόλου των Δημοτικών Κοινοτήτων και τη διάκριση τους σε ευρύτερες υπογειονιές/συνοικίες (για περισσότερα [εδώ](#)). Θεωρούμε ότι ένα τέτοιο πλαίσιο θα λειτουργήσει ως σημείο επικοινωνίας μεταξύ των πολιτών και του Δήμου. Δυστυχώς, η έρευνα που είχα πραγματοποιήσει το 2016, και αφορούσε την πρώτη προσπάθεια του Δήμου Θεσσαλονίκης να εισάγει συμμετοχικές δραστηριότητες για τους πολίτες μέσα μέσω της 'τέχνης για την κοινωνική αλλαγή', δεν δημοσιεύτηκε ποτέ από τους εκπροσώπους του Δήμου ([εδώ](#) και [εδώ](#)).

ΕΡΩΤΗΣΗ προς Ειρήνη Ηλιοπούλου: Αν δεν κάνω τελείως λάθος, στις καρτέλες της κας Ηλιοπούλου (σχετικά με την εξέλιξη των πολιτικών της ΕΕ), όταν στην αριστερή κολώνα έγραφε «NGO» στη δεξιά (στα ελληνικά δηλαδή), μεταφραζόταν ως «κοινωνία των πολιτών» (και συχνά προφορικά κι η ίδια η κα Ηλιοπούλου το έλεγε με τον ίδιο τρόπο). Ήταν απλά σύμπτωση; ή προσπάθεια σύμπτυξης διαφορετικών στιγμών της πολιτικής της ΕΕ ή πράγματι, στα πλαίσια των πολιτικών της ΕΕ ο όρος «κοινωνία των πολιτών» συμπίπτει και εκφράζεται μέσα από τις «ΜΚΟ» ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Απολογούμαι για την παρανόηση καθώς η παρουσίαση δεν ήταν η σωστή – το κατάλαβα πολύ αργότερα. Ωστόσο, ο πίνακας που είδατε προσπάθησε να κωδικοποιήσει τις δύο περιόδους της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ, στις οποίες αναφέρθηκα. Η μία στήλη (αριστερά) αφορούσε στην περίοδο 1989-2006, με τίτλο «Πολύ-επίπεδη διακυβέρνηση» και η δεύτερη (δεξιά) αφορούσε στη δεύτερη περίοδο 2007-2020, με τίτλο «Τοπο-κεντρική ανάπτυξη». Οι οριζόντιες γραμμές έθεταν 4 άξονες, βάσει των οποίων έγινε αυτή η κωδικοποίηση: δλδ. πώς είδε κάθε περίοδος: α) την εδαφική διακυβέρνηση, β) τη συμμετοχή, γ) τους δρώντες – κλειδιά, δ) ποιες λέξεις κλειδιά τη χαρακτήριζαν. Έτσι, ενώ στην πρώτη περίοδο έχουμε την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και τη συμμετοχή ‘κατακόρυφων εταιρών’ (ΕΕ, εθνικές, περιφερειακές, τοπικές αρχές) και ‘οριζόντιων εμπλεκόμενων’ (εκπρόσωποι επιχειρήσεων, συνδικάτα, ΜΚΟ, κλπ.), στη δεύτερη περίοδο έχουμε μία μεγαλύτερη ένταση στην «αδιαμεσολάβηση» εμπλοκή των πολιτών, στην τοπική ιδιαιτερότητα, στην ενδογενή ανάπτυξη, στο ρόλο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, στο ρόλο των κοινοτήτων, κλπ.

ΕΡΩΤΗΣΗ προς Άρη Καλαντίδη: Ο Άρης αναφέρθηκε στο ρόλο των καλλιτεχνών και των ανθρώπων του πολιτισμού. Υπάρχουν συγκεκριμένοι λόγοι που οδηγούν τους ανθρώπους του πολιτισμού να εμπλακούν σε κινηματικές δράσεις; Έχετε στοιχεία μέσα από την εμπειρία σας και τη βιβλιογραφία αν έχουν (και γιατί) καθοριστική συμβολή σε δράσεις;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Η Chantal Mouffe (που έχει αναπτύξει εκτενώς την ιδέα της “αγωνιστικής” δημοκρατίας) μιλάει συχνά γι’αυτήν την προνομιακή σχέση των καλλιτεχνών με τον ακτιβισμό (<http://www.artandresearch.org.uk/v1n2/mouffe.html>). Βέβαια εδώ η δική μου άποψη είναι πιο διαφοροποιημένη. Πιστεύω πως εξαρτάται από το πώς αντιλαμβάνονται οι καλλιτέχνες τον κοινωνικό τους ρόλο (κατ’αρχήν αν θεωρούν πως έχουν κοινωνικό ρόλο). Στο Βερολίνο που έχουμε μια έντονα πολιτικοποιημένη τέχνη, οι καλλιτέχνες βρίσκουν ενδιαφέροντες τρόπους έκφρασης και διαμαρτυρίας, που διαφέρουν από αυτούς που θα χρησιμοποιούσα π.χ. εγώ. Αυτή η καλλιτεχνική τους έκφραση είναι άλλωστε που τους/τις ορίζει ως καλλιτέχνες. Στην περίπτωση του “Σπιτιού της Στατιστικής” για παράδειγμα, οι καλλιτέχνες οργάνωσαν μια συμβολική κατάληψη ως καλλιτεχνικό δρώμενο. Επίσης για μένα οι καλλιτέχνες μπορούν να παίξουν κομβικό ρόλο στην ίδια τη συμμετοχική διαδικασία, καθώς μπορούν να “μεταφράσουν” τον καθημερινό λόγο, σε άλλες μορφές επικοινωνίας (εικόνα, ποίηση, ήχο κ.λπ.). Αυτό μπορεί να δώσει τη δυνατότητα σε ανθρώπους που λειτουργούν διαφορετικά, χωρίς ορθολογιστικό λόγο, να κατανοήσουν και να συμμετάσχουν.

ΕΡΩΤΗΣΗ προς Γιώργο Χατζηνάκο: Υπάρχει η συμβολή καλλιτεχνών στη δική του περίπτωση συμμετοχικής δράσης;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ναι φυσικά. Για τις δράσεις μας συνεργαζόμαστε με καλλιτέχνες - και όχι μόνο - από όλη την πόλη. Κάθε φορά για παράδειγμα στο Δείπνο της Άνοιξης

κάνουμε ένα ανοιχτό κάλεσμα και όποιος/α ενδιαφέρεται μπορεί να συμμετάσχει ελεύθερα. Το Δείπνο ουσιαστικά παρέχει σε όλες και όλους έναν χώρο ελεύθερης έκφρασης. Ένα ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι ενώ η Θεσσαλονίκη αυτοπαρουσιάζεται ως δημιουργική και ανοιχτή πόλη, έχουν υπάρξει τρεις περιπτώσεις προσαγωγής καλλιτεχνών του δρόμου για λόγους επαιτείας (πχ [εδώ](#)). Μέσα από την δράση μας αναδεικνύουμε και τέτοιου τύπου ζητήματα. Επίσης, έχουμε αναπτύξει και μία διαφορετική προσέγγιση σχετικά με το γκράφιτι. Στο Πάρκο Τσέπης έχουμε μερικούς τοίχους ελεύθερης έκφρασης. Εκεί ο καθένας μπορεί να πάει να ζωγραφίσει ότι θέλει. Είναι εντυπωσιακό ότι μέχρι σήμερα δεν έχει υπάρξει καμία περίπτωση βανδαλισμού στον εξοπλισμό που έχουμε δημιουργήσει μέσα στο χώρο.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Το πλαίσιο της διαβούλευσης θα συμφωνήσω ότι πρέπει να είναι συγκεκριμένο όπως και να διέπεται από μια σειρά αρχών που θα εγγυώνται την αντικειμενικότητα και την ισονομία.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Αρης: Όσο πιο ξεκάθαρο είναι το πλαίσιο (διαφάνεια) και όσο πιο φερέγγυα η πολιτεία (συνέπεια) τόσο πιο καλά θα δουλέψει η διαβούλευση. Επίσης η κατανόηση από πλευράς της πολιτείας της συμμετοχής των πολιτών ως δημοκρατικό δικαίωμα (πολιτειότητα) επιφέρει αναγκαστικά άλλους τρόπους θεσμοθέτησης.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Συμφωνώ για το συμπληρωματικό ρόλο των κοινωνικών πρωτοβουλιών σε σχέση με τις κοινοτικές αρμοδιότητες, ωστόσο δεν πρέπει να τις υποκαθιστούν και να γίνονται άλλοθι για τη μη λειτουργία των δημόσιων θεσμών.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Αρης: Δυστυχώς αυτό συμβαίνει συχνά, κυρίως εκεί που οι θεσμοί είναι ιδιαίτερα αδύναμοι. Υπάρχει άποψη, και είναι ιδεολογική θέση με την οποία εγώ δεν συμφωνώ, πως οι κοινωνικές πρωτοβουλίες ή η φιλανθρωπία μπορούν να αντικαταστήσουν τις αρμοδιότητες της πολιτείας στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Ή πως η “κοινωνία των πολιτών” (που παραμένει συνήθως πολύ αόριστος ως όρος) μπορεί να αντικαταστήσει την πολιτεία. Πρόκειται για θέση προερχόμενη από μια φιλελεύθερη πολιτική θεωρία, που δεν αναγνωρίζει στο κράτος το ρόλο του παρόχου υπηρεσιών στους πολίτες, αλλά το περιορίζει στο ρόλο του προστάτη της καταπάτησης των ατομικών τους δικαιωμάτων.

Γιώργος: Νομίζω έχω απαντήσει ήδη πιο πάνω σχετικά με τον ρόλο των κοινωνικών πρωτοβουλιών και την σχέση τους με την λειτουργία ή μη των δημόσιων θεσμών.

Για μια εισαγωγή στο θέμα θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε αρκετά πίσω στο κλασικό έργο του Μάρσαλ (1949), σχετικά με την “Ιδιότητα του Πολίτη και την Κοινωνική Τάξη”. Ο Μάρσαλ αναφέρει ότι “η ιδιότητα του Πολίτη είναι μια κοινωνική θέση που απονέμεται σε όλους όσοι είναι μέλη μιας κοινότητας. Όλοι όσοι την

κατέχουν είναι ίσοι ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με τις οποίες έχει εμπλουτιστεί αυτή η κοινωνική θέση [...] Από την άλλη πλευρά η κοινωνική τάξη είναι ένα σύστημα ανισότητας [...] Είναι επομένως εύλογο να περιμένουμε ότι η επίδραση της ιδιότητας του πολίτη επάνω στην κοινωνική τάξη θα έπρεπε να πάρει τη μορφή σύγκρουσης μεταξύ αντιτιθέμενων αρχών (σελ 62-63)". Σε αυτή την θεώρηση, το κράτος θεωρείται ως ο θεσμικός υποδοχέας των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων.

Το ζήτημα όμως είναι ότι η ιστορική και θεσμική συγκρότηση του κάθε κράτους και κοινωνίας διαφέρουν σημαντικά. Αυτό δεν έχει να κάνει σχέση μόνο με ζητήματα που αφορούν την κρατική οργάνωση (πχ ομοσπονδιακή/Γερμανία, αποκεντρωμένη/Ισπανία) και την νομοθετική δυνατότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης, σε θέματα που αφορούν την παιδεία, υγεία, μέσα μαζικής μεταφοράς, αστικό σχεδιασμό, αστική και αγροτική ανάπτυξη, κοινωνική πρόνοια κλπ. Αφορά μία ιδεολογική και πολιτισμική σχέση μεταξύ πολίτη και κράτους. Η μορφή αυτής της σχέσης και ο βαθμός που υπάρχει διαχωρισμός ή όχι μεταξύ κράτους και πολίτη ορίζεται από το κυρίαρχο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο της κάθε εποχής και τόπου. Στο Βέλγιο, για παράδειγμα, δεν υπήρχε κυβέρνηση για αρκετό καιρό, αλλά οι θεσμοί λειτουργούσαν κανονικά. Σε περιπτώσεις όμως, που οι θεσμοί είναι αδύναμοι, είναι επόμενο ότι η 'κοινωνική ανακλαστικότητα' (social reflexivity, δες πχ Γκίντενς), θα επιχειρήσει να διαμορφώσει εναλλακτικές με σκοπό να καλύψει τις βασικές της ανάγκες. Αυτές ίσως θα συγκρούονται, όχι μόνο με τις συστημικές και θεσμικές ρυθμίσεις του κράτους, αλλά θα είναι και ενάντια στα κυρίαρχα συμφέροντα του.